

WWF *for a living planet®*

Världsnaturfondens AB
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Direkt: 08 624 74 12
Fax: 08 85 13 29
Allmänt: info@wwf.se
metta.wiese@wwf.se
www.wwf.se

Havs och vattenmyndigheten
Enheten för havsplanering och maritima frågor
Box 11 930, 404 39 Göteborg

Ulriksdal 5 september 2018

Referens: dnr 396-18

Världsnaturfonden WWFs yttrande till samråd avseende Sveriges nationella havsplaner (dnr 396-18)

Övergripande synpunkter och kommentarer

- WWF är mycket positiv till att havsplaner tas fram och ser det som ett helt avgörande för att säkra en god förvaltning av våra hav.
- Havsplanerna är adaptiva och planeras för att gälla för 8 år. Därför ser WWF gärna att starka etappmål implementeras, tex att kritiska referensområden stängs för återhämtning av marina miljöer.
- HaV har gjort ett gediget arbete med havsplanerna, men mycket saknas fortfarande för att få helhetsperspektiv och för att planeringen ska implementeras i praktiken. WWF anser att ambitionsnivån i förslagen till havsplaner är alltför låg. Det är oroväckande att miljökonsekvensbedömningen redan 2017 visade att målet för ett välmående hav med god ekologisk status (GES) inte kommer nås inom tidsramen samt att även om havsplanernas vägledningar följs, kommer det endast att leda till att man undviker försämringar i havsmiljön.
- WWF är positiv till att svenska nationella havsplaner, enligt Havs-och Vattenmyndigheten, ska utgå från Havsmiljödirektivets mål om att uppnå **God Ekologisk Status (GES)**. Mot bakgrund av detta ställer vi oss däremot undrande till vilka mål och strategier Sverige har för hur och när svenska hav ska nå GES?
- WWF ser därför fram emot att se förslag från HaV och länsstyrelserna till upprättade målnivåer, utifrån vilka det skall kunna utvärderas när respektive havsområde är ekologiskt representativt och funktionellt.
- WWF anser, i linje med de teoretiska beskrivningarna i HaVs planer, att all planering måste utgå utifrån en helhetssyn som tryggar långsiktigt ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart nyttjande av haven. Vi undrar däremot hur detta ska säkras i praktiken och inom olika sektorer?
- WWF saknar en gedigen samordning av alla intressenter och de åtgärder som alla måste vidta för att åstadkomma mer framåtsyftande havsplaner med mer långtgående förslag vad gäller marint skydd och värnandet om havets ekosystem och arter.
- WWF ser gärna att det görs en djupgående ekonomisk analys av marina och maritima investeringar i svenska hav. Analysen skall visa på vart finansiella flöden och investeringar bör styras om för att nå GES.

Säte Solna

Världsnaturfondens AB
Org. Nr 556237-4925
Plusgiro 72 25 66-7
Bankgiro 207-1520

- WWF anser att en central komponent för att nå målet om ett friskt hav med GES, är att man i havsplaneringen ser på haven som en helhet, där svenska hav och internationella havsområden hänger ihop och påverkar varandra via bland annat havsströmmar och migration av arter.
- Trots att relevanta forskningsrapporter har tagits fram som underlag till havsplanerna, är flera processer fortfarande igång som kommer att ha inverkan på havsplanerna tex kring skyddade områden och fiskfria områden. WWF anser att dessa processer hade behövt länkas samman bättre för att inte komma i otakt med varandra samt att den generella samordningen behöver stärkas.
- WWF vill framhålla att det är viktigt att havsplanerna utformas, så att de bidrar till ekosystembalans i haven samt till att Sverige når sina havsrelaterade miljömål. Vi uppmanar myndigheten att sträva efter strikt prövning och genomgående använda sig av försiktighetsprincipen då bedömningar görs om vilken verksamhet som ska ges företräde i ett havsområde.
- WWF anser att nätverk av **marina skyddade områden bör utgöra en central komponent i en övergripande havsplanering** som omfattar både nyttjande och skydd. Det är mycket viktigt att det skapas ekologiskt sammanhängande nätverk av marina skyddade områden som är ekologiskt representativa, och som tillsammans ger ett tillräckligt skydd för reproduktion och födosök för olika arter. Sådana nätverk ska representera alla de marina livsmiljöer som ingår i ett havsområdes ekosystem, och vara ekologiskt sammanhängande så att arter har möjlighet att sprida sig mellan dessa.
- WWF anser att ett mål om att 30% av våra svenska havsområden bör utgöra marina skyddade områden för att täcka behovet av resiliens och ekosystembalans framöver.
- WWF anser att varje skyddat område måste ha en effektiv förvaltningsplan samt god kontroll av att regler och bestämmelser följs. Marint skydd är inte effektivt förrän det finns bevarandeplaner.
- Enligt WWF skapas **begreppsförvirring med stora 'N' och lilla 'n'**. Särskild hänsyn till höga naturvärden 'n' baseras på områden som är av allmänt intresse av väsentlig betydelse för natur samt lek- och uppväxtområden som är riksintresseanspråk för yrkesfisket. WWF uppmanar till att tydligare uttrycka och genomgående i havsplanerna använda en samlad beteckning för marina områden med höga naturskyddsvärden med ett stort 'N'.
- WWF anser att Riksintresse Natur 'N' ska utmärkas på liknande sätt som de övriga allmänna intresseområdena i plankartorna – dvs tillåtas utgöra större, sammanhängande områden där värdefull natur och potentiella framtida marina skyddade områden ska indikeras på samma sätt som man indikerar områden för tex yrkesfiske, sjöfart och energi.
- WWF anser att bättre underlag behövs om **fiskarters uppväxt- och födosöksområden**. I de fall där kunskapsluckor råder, bör angreppssättet vara att skydda fiskens biotoper så som musselbankar, ålgräsängar och tångbälten.
- WWF anser att utpekade skyddade områden som tas fram ska bedömas som fiskefria till dess att miljökonsekvensanalys av redskapspåverkan vid fiske genomförts.
- De fiskeområden som är avsatta i havsplanerna skiljer inte på olika typer av fiskeredskap. Eftersom miljöeffekterna är väldigt olika beroende på vilken typ av redskap som används, vill WWF se att olika typer av tillåtna fiskemetoder tydligt visas i havsplanerna.
- Bottentrålning är en av de fiskemetoder som har störst inverkan på den marina bottenmiljön. WWF anser att bottentrålförbud bör införas i flera områden med känslig bottenmiljö, unikt djur- och växtliv samt där fisk söker föda. Trålfiskestopp kan även

gynna fisket på längre sikt, då fiskebestånd får möjlighet att återhämta sig vilket skett med torsken i Öresund.

- WWF rekommenderar att terminologin 'attraktiva livsmiljön' tas bort. Istället ser vi gärna ett tema 'Friluftsliv', där sportfiske och fritidsfiske måste regleras striktare i skyddade områden. Kommersiellt turistfiske bör läggas under Tema (yrkes) Fiske.
- WWF känner oro över om stora **infrastrukturprojekt** till havs kan tillkomma i områden som precis har blivit utpekade till Natura 2000 områden. WWF undrar hur man säkrar att politiska processer och projekt inte undergräver havsplaneringsprocessen?
- WWF anser att man ska kräva en ekonomisk säkerhet för att ta upp eller på bästa möjliga miljövänliga sätt avveckla infrastrukturprojekt till havs, såsom gasledningar, när de tas ur bruk.
- WWF anser att bevarandeplaner för Natura 2000-områden och andra marina skyddsområden ska vara på plats innan extraktiva industrier får tillträde. WWF undrar, i detta sammanhang, vad som händer med Natura 2000-områdena söder om Gotland och sydöstra Skånes utsjövatten som, i ett Regeringsbeslut i december 2016, utpekades som Natura 2000-områden och huvudsakligen avsattes för att skydda den akut hotade Östersjötummlaren. I och med utpekandet fördubblades ytan av marint skyddade områden i Sverige. Regeringsbeslutet bereddes snabbt inom Regeringskansliet och varken skyddsvärden eller förvaltningsplaner har ännu utarbetats. WWF oroar sig för att det nu planeras stora infrastrukturprojekt inom dessa Natura 2000-områden, där naturgasledningarna Nordstream 2 och BalticPipe planeras gå rakt igenom respektive skyddsområde, utan att bevarandeplaner finns på plats för att reglera vilka aktiviteter som kan tillåtas utan att naturvärdena i området äventyras.
- WWF verkar för att komma i mål med EUs energiplan om **förnybar energi** till 2030 och komma bort från fossilberoende och är positiva till utbyggnad av vindkraft. Vi känner däremot stark oro över att det i ekologiskt värdefulla naturmiljöer – även Natura 2000-områden och områden där vindkraftsprojekt redan utretts och fått avslag – ges företräde för vindkraft.
- WWF ser det därför som positivt att vindkraftsindustrin själva säger att det går att bygga vindkraftverk på djupare vatten, och därmed inte nödvändigtvis behöver byggas på t.ex. de ekologiskt så värdefulla grunda utsjöbankarna. Det är inte en säkerhetsfråga men en kostnadsfråga.
- WWF anser därutöver att försvarets/militärens marina områden bör ses över för möjlig etablering av vindkraftsanläggningar.
- WWF ser med oro på miljöeffekterna som skulle bli följden om regeringens vision om en kraftigt ökad **sjötrafik** blir verklighet utan tillräckliga miljökrav. Vi vill understryka att det i detta sammanhang är mycket viktigt med strängare regler vad gäller utsläpp, buller och andra miljöstörningar orsakade av fartygstrafiken. Vi ser positivt på att vissa farleder som går genom känsliga havsområden med höga biologiska värden är under utredning och hoppas att försiktighetsprincipen ska få råda då farlederna slås fast.
- WWF ser gärna att **övergödning och internbelastning** finns med som kumulativa belastningar under sektorer påverkan på havsmiljön. Härunder borde även **städers och industriens** utsläpp av tex farliga ämnen inklusive plast tas med. "Källa till hav tänket" nämns men kopplingen land-kust-hav bör framföras mycket tydligare i havsplanerna. Integrerad land-kust-hav planering är viktig för att lyfta möjliga effekter såsom algbloomning från uppströmsaktiviteter (industri, jordbruk). Arbetet med grön infrastruktur kan ge nya möjligheter till ett integrerat synsätt.

- WWF vill se att **Sverige tar en global ledarroll på havsplaneringsområdet** med utgångspunkt i ekosystemansatsen och ambitionen att skapa en tvärssektoriell hållbar blå ekonomi. FN:s havskonferens i New York (SDG 14) under 2017 spelade en viktig roll för att ta fram frivilliga åtaganden och öka förståelsen för havens situation från medlemsstater, civilsamhälle och näringsliv. Det måste nu följas upp vilka förutsättningar som behövs för att möjliggöra detta, vilka åtaganden som genomförts respektive återstår samt skapa en handlingskraftig färdplan fram till år 2030. Om Sverige ska vara föregångare framöver krävs det att Sveriges engagemang på den globala nivån t.ex. i förhandlingarna kring det globala havsavtalet för områden utanför nationell jurisdiktion (ABNJ, exempelvis genom kapacitetsbyggande genom bistånd) även följs upp på hemmaplan.
- WWF stödjer gärna HaV i dialogen med grannländer om skyddade områden.

Världsnaturfonden WWF har inbjudits att komma med synpunkter på förslag till havsplaner för Bottenviken, Östersjön och Västerhavet. HaV har i synnerhet efterfrågat svar på följande frågor:

1. *Hur ser ni på planens ställningstaganden om användning i olika områden?*
2. *Vilka ytterligare konsekvenser, som är relevanta för havsplanering, behöver miljökonsekvensbeskrivningarna och hållbarhetsbedömningarna fånga upp?*
3. *Vilka ytterligare befintliga planerings- eller kunskapsunderlag bör ligga till grund för havsplanerna?*

1) Hur ser ni på planens ställningstaganden om användning i olika områden?

Kommentarer till specifika havsområden med fokus på marina skyddade områden.

WWF oroas över att planförslagen i stort sett inskränker sig till en kartläggning av de marina skyddade områden som redan finns i svenska hav då man behandlar **Tema Natur (N)**. Inga planer på fler marina skyddade områden eller andra visioner om stärkt skydd för havens ekosystem finns redovisade i havsplanerna. Detta står i skarp kontrast till de betydligt mer framåtsyftande förslagen om nyetablering av vindkraft till havs och sandutvinning som förs fram inom andra Tema områden.

WWF anser att områden där länsstyrelserna för närvarande genomför omfattande inventeringar, utpekade till 'N' för att skydda dessa områden. Eftersom dessa i flera fall ännu inte är avslutade finns stor risk att värdefulla marina naturområden annars förbigås och inte kommer att ingå i plankartorna.

WWF håller med förslaget från HaV, att det bör införas ett fiskeförbud i området vid Måseskär och vid andra dumpningsområden där militär material eller kemikalier finns.

WWF anser att områdena 'Hoburgs bank', 'Norra Midsjöbanken' och 'Södra Midsjöbanken' alla bör ändras till riksintresseområden för natur 'N', inklusive det område som är undantaget för vindkraft. Sett i ljuset av att Östersjön är klassat som PSSA-område anser WWF att dessa områden bör utnämnas till 'Areas to be avoided' och internationella fartygsrutter över området dras om samt att vindkraft inte bör ges företräde på de unika utsjöbankarna. WWF oroar sig kraftigt över att det inom Natura 2000 utpekade områden planeras storskalig vindkraft. WWF är dessutom starkt kritisk till att man drar gasledningarna rakt igenom de nyligen beslutade Natura 2000-områden i söder om Gotland och vid Skåne, som är utpekade för att värna känsliga naturområden med höga naturvärden ('N').

Sydöstra Östersjön är en 'hot spot' för såväl viktiga marina livsmiljöer och djurliv samt för flera marina näringar inklusive yrkesfiske, sjöfart, exploatering och utvinning, vindenergi och lagring av CO₂ samt ett viktigt intresseområde för försvaret/militär säkerhet, och för kultur/marin arkeologiska värden, natur och friluftsliv. Här finns en verklig planeringsutmaning, men även en möjlighet att göra ett konkret 'backcasting scenario' för att analysera vilka åtgärder som krävs för att nå uppsatta mål (se svar för fråga 3 kring kunskapsunderlag att ta fram).

WWF noterar att flera av de områden som föreslagits som fiskefria i havsplanerna är baserade på andra bevarandevärden än fisk. Exempelvis är Svenska Högarna framförallt ett skydd för sillgrisslor och Norra Midsjöbanken skydd för vår akut hotade lilla tandval, Östersjötummlaren. Detta är ett steg på väg men av denna anledning bör ytterligare områden identifieras för att ett starkare skydd av olika fiskarter och deras livsmiljöer ska kunna uppnås. I havsplaneringen bör adekvata fiskeregleringar komma på plats för skydd av tummlaren för att minimera riskerna för bifångst, helst i hela Östersjön, men särskilt i områden med tydlig överlapp mellan tumlare och garnfiske.

I Hanöbukten anser WWF att man bör tydliggöra hur man kan förena naturvårdsintressen för tumlare med prövning av storskalig vindkraft och totalförsvarets intressen och att en analys görs om dessa intressen kan samexistera.

Viktiga planeringsfrågor som HaV har identifierat för Öresund är följande: intresse för ytterligare skydd av marina miljöer, det småskaliga fisket som en resurs samt att det kan finnas behov att stärka trålförbudet och kanske införa fiskefria zoner. Detta tillstyrkes fullt ut av WWF.

Samarbete mellan grannländer

Sverige har många grannländer och för en aktiv dialog igenom bland annat regionala fora som HELCOM VASAB och OSPAR. Olika länder har olika departement och myndigheter som ansvarar för respektive lands havsplaneringsprocess. Ambitionen om en hållbar blå ekonomi måste genomsyra hela havsplaneringsprocessen och utgöra en utgångspunkt vid planering. Havsplanerna måste värna om de långsiktiga värden och tjänster som ekosystemen försörjer oss med och med fokus på vad som är bäst för samhället som helhet på lång sikt snarare än för enskilda intressen i ett kort perspektiv. Denna aspekt ska ses utifrån ett hållbart, ekosystembaserat och samhällsekonomiskt perspektiv där naturen är förutsättningen för samhället och ekonomin. Detta måste vara grunden i all havsplanering.

För att säkra ett långsiktigt hållbart nyttjande av havets resurser och minimera miljöpåverkan av nya stora infrastrukturprojekt så som utbyggnad av vindkraft behöver utbyggnaden planeras för hela havsområden (exempelvis Östersjön) tillsammans med övriga berörda länder. Det behövs en samlad plan för hela havsområdet om var de stora havsbaserade vindkraftsparkerna ska placeras, så att viktiga fågelflyttningsskorridorer och andra områden med höga skyddsvärden undviks. En bättre sammankoppling av elnäten mellan länderna kring t.ex. Östersjön (och Nordostatlantén) skapar bättre förutsättningar för en samhällsekonomiskt effektiv utbyggnad av vindkraftsparkar till havs.

WWF anser att regionala nätverk av ekologiskt sammanhängande marina skyddade områden (för Östersjön resp. Nordostatlantén) utgör en central komponent i en övergripande havsplanering som omfattar både nyttjande och skydd. WWF rekommenderar därför att metoderna inom Interreg-projektet "Balance", vidareutvecklas och tillämpas på nytt, baserat på den nya data och kunskap som finns idag, för att skapa ett effektivt regionalt nätverk av marina skyddade områden som representerar alla de marina livsmiljöer som ingår i havsområdets ekosystem, och som är ekologiskt sammanhängande så att arter har möjlighet att sprida sig mellan dessa.

Sverige har en unik expertis och kunskapsbas till att ta ledarskapet inom global havsförvaltning och internationella havsrättspolicy processer tex inom sjöfart och näring, Arktis med flera

geografier samt fisket. Sida, som tidigare haft ett världsomspännande globalt samarbete på bilateral och multinationell nivå, skulle kunna ha en nyckelroll för att återuppta ett stärkt globalt stöd till havsmiljöarbetet inom multilaterala globala och regionala havsprogram.

Synpunkter per sektor/nyttjande

Natur:

- Ekologiskt känsliga områden samt områden som har betydelse för att säkerställa värdefulla strukturer eller för att genomföra ett åtgärdsprogram enligt 5 kap. 4 §, anser WWF, bör pekas ut som riksintresse 'N'. WWF anser att värdeetrakter för biologiskt värdefulla havsområden bör ingå i denna kategori för att stödja utvecklingen av en hållbar blå infrastruktur och en ekosystembaserad havsförvaltning med blå korridorer.
- WWF anser att de områden som i havsplanerna identifieras med N (n) redan på plannivå ska få ett grundläggande skydd mot exploatering.
- WWF bedömer att värdet av stora opåverkade områden kommer att öka i framtiden, både i ett nationellt och inte minst i ett internationellt perspektiv. Aspekter som bör vägas in i bedömningen är tystnad och frånvaro av ljud- och ljusföroreningar. Sådana områden bör kunna pekas ut som riksintressen 'N' med anledning av behovet att värna naturvärden av särskild nationell vikt.
- WWF ser mycket fram emot det nationella åtgärdsprogrammet för tumlare offentliggöras. Bevarandeplaner för skyddade områden för tumlare måste innehålla konkreta åtgärder.
- Havsfåglar är en viktig del av de marina ekosystemen, både som indikatorer på förändringar och som karismatiska skyddsvärda djur, därmed bidragande till turism etc. Havsfåglar bör därför tas i beaktande i skapandet av bevarandeplaner för marina skyddade områden, och inkluderas i övervakningsprogram. Detta gäller inte minst kolonihäckande arter som sillgrissla och tordmule, för vilka Sverige har unikt stora populationer (ca 90 % av alla Östersjöns sillgrisslor och 75 % av alla tordmular). Klippöar med fågelkolonier (Bonden, Karlsöarna, svenska högarna etc.) ser WWF gärna kategoriseras under 'N'. Vi vill uppmärksamma att även om viktiga häckningsplatser ofta är avsatta som fågelskyddsområden så gäller detta skydd sällan fåglarnas födosökområden. Vissa fåglar flyger flera mil för att söka föda på grunda bankar som till exempel Finngrundan, varför det är ytterst viktigt att skydda utsjöbankarna.
- WWF vill ge förslag att där skapas ett utökat skydd vid klippöar med fågelkolonier (Bonden, Karlsöarna, svenska högarna etc.) vid de tider på året där fåglarna häktar.

Generell användning:

- Kunskapsbristen om de havsområden som nu planeras i havsplanerna är stor – det gäller i högsta grad kunskapen om naturvärden i havet. Länsstyrelserna håller på med omfattande inventeringar - nya intressanta områden kartläggs kontinuerligt. WWF tycker att det är mycket viktigt att all den nya kunskap som hela tiden tillförs tas med i havsplaneringen och att man även tar hänsyn till att stora områden är 'oupptäckta' och därmed otillräckligt undersökta i nuläget. Här får 'försiktighetsprincipen' inkluderas, så att inte branscher i riksintresseområden för ett särskilt område tar för givet att det är deras område, men att natur 'provas' vid utforskning av marina miljöer vid varje enskilt tillfälle.

Attraktiva livsmiljöer:

- I de områden som avsatts som "Attraktiva livsmiljöer" i havsplanerna ingår en rad skilda intressen som egentligen kanske hör hemma på någon annan plats. T ex ingår

fritidsfisket – en verksamhet som ibland har liknande påverkan på fiskbestånden som yrkesfisket. WWF anser att områden som är skyddsvärda på grund av höga naturvärden bör betecknas som sådana, områden som är attraktiva ur en kommersiell fiskesynpunkt bör föras samman under Tema Fiske. Områden som är lämpliga för turism och friluftsliv, men som för övrigt inte innehåller speciellt skyddsvärda naturmiljöer skulle kunna betecknas med just "Friluftsliv" eller liknande.

Fisket:

- WWF anser att fisket och skydd för fisk måste grundas i en ekosystembaserad fiskeförvaltning med betoning på resursen och dess roll i ekosystemet. Hållbara fiskbestånd och ekosystem är grundläggande för att säkra ett lönsamt fiske även i framtiden. Mot denna bakgrund anser WWF att man inte har tagit ett helhetsperspektiv i relation till fiskbeståndens status.
- Övergripande planering och områdesskydd måste ses över noga för de olika riksintressen som kan överlappa, tex fiske och vindkraft.
- Fiske är en av de mänskliga aktiviteter som har störst påverkan på känsliga arter och naturtyper. Trots detta är fisket sällan begränsat i våra skyddade områden. WWF anser att generellt fiskeförbud bör gälla i samtliga marina skyddade områden. Undantag kan ges efter att miljökonsekvensbeskrivning genomförts och visat marginell inverkan på ekosystemet.
- WWF har noterat att flera av de fiskefria områden som har utvärderats i en rapport från SLU¹, är små och ger ett otillräckligt skydd för mindre stationära arter och plattfiskar. Bättre skydd behövs även för det östra torskbeståndet. I kustnära områden behövs bättre skydd och åtgärder för arter som gädda, gös och sik.
- Fiske kan även ha indirekta effekter på ekosystemet och förändra dess näringsvävar. Ett exempel är sambandet mellan rovfisk och övergödning, där en mindre mängd rovfisk leder till ökad övergödning. I Östersjön har mängden abborre, gädda och gös minskat kraftigt och nu även torsk, delvis på grund av ett högt fisketryck. Att kartlägga och bevara rovfisk bör därför vara en prioritet, för att undvika trofiska kaskadeffekter.
- Skydd av fisk bör ta hänsyn till genetisk variation inom arter. I praktiken innebär det att skyddet av en art kan behöva täcka flera geografiska områden med olika genetiskt distinkta fiskepopulationer.
- Vidare behövs flera områden införas som tydligt beaktar fiskpopulationer och dess bevarande för att få bästa effekt på beståndsuppbyggnad och stabilitet. Artikel 8 i EUs gemensamma fiskeripolitik kan användas i detta syfte.
- Fler och större marina skyddade områden med bättre konnektivitet krävs för att säkra livskraftiga fiskebestånd. Studier har visat att majoriteten av hittills utsedda marina skyddade områden inom EU är för små för att effektiv larvspridning ska kunna ske och därmed god rekrytering för de flesta stationära fiskarter. Vidare måste avstånden till andra skyddade områden minska och flera områden kopplas samman med varandra²
- WWF anser att bättre underlag behövs om fiskarters uppväxt- och födosöksområden. I de fall där kunskapsluckor råder, bör angreppssättet vara att skydda fiskens biotoper så som musselbankar, ålgräsängar och tångbälten.
- De fiskeområden som är avsatta i havsplanerna skiljer inte på olika typer av fiskeredskap. Eftersom miljöeffekterna är väldigt olika beroende på vilken typ av redskap som används,

¹ <https://www.havochvatten.se/download/18.3f416cfa159b7a016da1ebfa/1484900442252/rapport-2016-31-fiskefria-omraden-ny.pdf>

² https://www.int-res.com/articles/meps_oa/m467p029.pdf

är det rimligt att dela in fisket i områden för tillåtande av passiva redskap och med försiktighetsansats eventuellt tillåta trålningsområden. WWF ser gärna att olika typer av tillåtna och reglerade fiskemetoder visas i planerna.

- Bottentrålning är en av de fiskemetoder som har störst inverkan på det marina bottenhabitatet. WWF anser att bottentrålförbud bör införas i flera områden med känslig bottenmiljö, unikt djur- och växtliv samt där fisk söker föda. Trålfiskestopp kan även gynna fisket på längre sikt, då fiskebestånd får möjlighet att återhämta sig vilket skett med torsken i Öresund.

Vattenbruk:

- När det gäller planering av havsytan kommer många aktiviteter att konkurrera med varandra. WWF anser att vattenbruket i så stor utsträckning som möjligt bör läggas på land i så kallade RAS-system (recirkulerande landbaserade slutna system). Dessa system är lättare att kontrollera och minskar risken för sjukdomsspridning, genetisk utarmning, rymningar och näringsläckage. I dessa slutna system så är det även lättare att övervaka fiskens hälsa och förhindra eventuella sjukdomar i ett tidigt skede, något som minskar behovet av antibiotika och andra mediciner. Viktigt är dock att energiförbrukningen granskas, och att förnyelsebar energi används för uppvärmning och drift.
- WWF anser att det är viktigt att inkludera planering av akvakultur i stort. Olika typer av akvakultur, tex algodling, odling av sjöpungr, musselodlingar kan förhoppningsvis vara med att skapa innovativa odlingsmöjligheter på land med bättre kontroll av utsläpp.

Återställning av värdefull natur vid kusterna:

- WWF uppmanar till att värdefulla våtmarker återställs som åtgärd för att säkra biologisk mångfald, fungera som kväve- och fosforfälla för att minska övergödning, skydda tätorter mot översvämning, samt motverka vattenbrist. Dessutom kan våtmarker stärka fiskebestånd som yngelområden för sportfiske och det kustnära fisket.
- WWF uppmanar till att skydda ålgräsängar – havets barnkamrar för flundror och annan fisk – samt att i möjligaste mån återställa områden som minskat. Ålgräsängar bildas på grunda sand- och lerbottnar. Dessa böljande gröna ängar ger föda och skydd åt en rad olika djur som fiskyngel, kräftdjur, musslor, snäckor och andra smådjur.
- Grunda vikar, stränder, kustremsan viktig att skydda, återigen för egenskaper som stöttar föryngring och uppväxtområden av olika arter, däribland fisk.
- Restaurering av döda, kustnära bottnar är återigen viktigt som koppling mellan föryngring och uppväxt av ett flertal arter.

Exploatering:

- Flera av riksintressena drivs av exploateringsintressen som knappast kan anses hållbara. Infrastruktur för att nyttja dessa exploateringsmöjligheter, t ex. vid gruvdrift kan på grund av konjunktursvängningar eller efter sin ekonomiska livslängd bli en miljö- och samhällsekonomisk belastning, där ägaransvaret för nedmontering eller sanering inte kan fastställas. WWF anser därför att det är viktigt att tillståndsprövningen inkluderar möjligheterna att kräva en säkerställning av finansieringen av en miljömässigt korrekt avveckling.
- Den öppna policy för prospektering som finns idag bör ses över. Det måste även tydliggöras hur man ser på nya prospekteringsområden i haven, enligt WWF.
- Enligt HaV ökar intresset från flera håll att undersöka möjligheterna att tillgodogöra sig sand, grus och sten från kontinentalsockeln för byggnation, infrastruktur och strandfodring. Behovet av strandfodring kan öka med kustexploatering och klimatförändringar. Denna problematik har hittills varit särskilt tydlig i sydöstra Skåne.

Sand- och grusutvinning på land kommer allt oftare i konflikt med dricksvattenförsörjningen, och import av marin sand innebär en miljöpåverkan som är svår att kontrollera. WWF undrar, hur man säkerställer att det görs MKBer för dessa aktiviteter? - Ett tillstånd enligt miljöbalken, kapitel 7 § 28a, krävs för projekt eller aktiviteter som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett område som utses som Natura 2000-område. WWF anser att sand- och grusutvinning bör undvikas i Natura 2000 områden.

- Avsaltningsanläggning – intressant lösning, men man måste kolla upp hur man löser avsaltningsanläggningars energiförbrukning och hur man hanterar eventuell miljöskada från saltet.

Energi:

- WWF verkar för att samhället ska komma i mål med EUs energiplan om förnybar energi till 2030 och komma bort från fossilberoende. Därför är det positivt att vindkraftsindustrin själva säger att det går att bygga vindkraftverk på djupare vatten, och inte nödvändigtvis behöver byggas på de värdefulla grunda utsjöbankarna. Det är inte en säkerhetsfråga, men en kostnadsfråga.
- WWF känner oro över om stora infrastrukturprojekt till havs kan tillkomma i områden som precis har blivit utpekade till Natura 2000 område. WWF undrar hur man säkrar att politiska processer och projekt inte undergräver havsplaneringsprocessen?
- WWF anser att man bör kräva ekonomisk säkerhet för att på bästa möjliga miljövänliga sätt avveckla infrastrukturprojekt till havs, såsom gasledningar, när de tas ur bruk.
- Ska havs- och havsbottenområden tas i anspråk för energiändamål är det bättre att detta görs för överförd el (elkablar) och vindkraft än för ledning av fossila bränslen (naturgas). WWF är positiva till Energikommissions förslag om att slopa anslutningsavgifterna till stamnätet för havsbaserad vindkraft. Vi ser en välplanerad och hållbar utbyggnad av havsbaserad vindkraft som en del i ett 100 % förnybart elsystem.
- WWF vill även lyfta att det finns behov av att bedöma eventuella kumulativa effekter, det vill säga den planerade vindkraftsanläggningen i kombination med annan befintlig och planerad utbyggnad av vindkraft. Vi anser därför att det måste tas fram ett förslag på en process för att bedöma betydande miljöpåverkan som kan uppkomma på en större geografisk skala från kumulativa effekter, både avseende land- och havsbaserade vindkraft.
- WWF vill inte att man ska fortsätta att låsa upp sig i ett beroende av fossila bränslen. För att EU ska kunna bidra med sin del i Parisavtalet och 1,5 C-målet så behöver de fossila bränslena helt fasas ut inom EU under de två kommande decennierna. De behöver kraftigt minska från dagens nivå. Nordstream II skapar stor risk för en ökning av användningen av de fossila bränslena snarare än den nödvändiga minskningen.
- Energitransmissioner och distribution måste redovisas inom en tillräcklig tidsram för att alla intressenter ska hinna komma in med konstruktiva kommentarer innan de slutgiltiga havsplanerna beslutas. Här hänvisas särskilt till gasledningen Nordstream II's roll och påverkan. WWF ser att gasledningen står i konflikt med det utpekade Natura 2000 området samt Sveriges förutsättningar och nationella mål om förnybar energi liksom den Nationella energioverenskommelse och EU:s mål 2030 för energiomställning.

Undervattenbuller:

- Undervattensbuller måste koncentreras rumsligt och tidsmässigt för att minska påverkan. WWF föreslår 'bullerfria områden', särskild i området söder om Gotland
- Det är viktigt med samarbete och forskning kring undervattensbuller och ljud i havet och påverkan på djurlivet - både i relation till energianläggningar, sjöfart och försvar/militär,

samt från elektrisk kommunikation vid kablar. Undervattensbuller måste minska – WWF ser gärna att ett nationellt åtgärdsprogram för undervattensbuller tas fram.

Sjöfart:

- WWF är medveten om sjöfartens ökande anspråk på havets ytor, och vill härmed uppmärksamma att dessa måste begränsas med starka miljökrav på nya fartygsleder och fartygsstråk samt hitta vägar att samexistera med Natur och andra intressen.
- Flera 'Areas to be avoided' och 'No-go-zones' måste utpekas som skyddsområden för det marina djurlivet gentemot sjöfarten.
- Sjöfartens ökade risk för större oljespill med ökad trafik och bränsleförbrukning bör belysas och utvärderas i en samhällsekonomisk analys.
- Externa konstanter måste tas i beaktning såsom nedfall från luft och utsläpp från land.

Militären:

- WWF anser att det vore intressant om militärområden skulle kunna prövas som möjliga områden för etablering av vindkraftverk. Särskilt när det väntas att Försvarsmakten ökar sitt nyttjande av havsanknutna utpekade riksintresseområden.
- Militärens anspråk på havsytan för militärövningar ökas. Dessa övningar orsakar nedskräpning samt kemiska effekter från ammunition som måste undersökas och åtgärdas. WWF undrar hur ammunition från sjöövningar tas omhand?
- Det bör framgå hur ett marint skydd kan samexistera med en ökad militär övningsverksamhet, inklusive rörliga tekniska anläggningar i havsområdena.

Klimatrefugier:

- Östersjön som innehav är det hav där man ser konsekvenser av klimatförändringar med 1.5C scenariot redan en realitet. Därför ser WWF positivt på att HaV har inkluderat områden med begränsad klimatpåverkan, klimatanpassningsåtgärder eller åtgärder som i övrigt har betydelse för att anpassa användningen av hav och kust till ett förändrat klimat. Det är ett komplext samspel mellan tillgången till födoresurser i haven och sannolikheten för överlevnad, särskild i ett omväxlande klimat.

Källa till hav:

- WWF anser att det är anmärkningsvärt att förslagen till havsplaner förbigår viktiga miljöfrågor som övergödning, syrebrist och miljögifter i havet. Även om dessa miljöproblem till största delen har sitt ursprung i områden som inte omfattas av havsplanerna är de i högsta grad en realitet i våra havsområden och påverkar flera av de teman/användningsområden som adresseras i havsplanerna.

Innovation:

- WWF ser gärna mera fokus på innovation i samband med havets resurser används hållbart så havsanknutna näringar kan utvecklas inom tvärsektoriell samverkan, och effektivt nyttja av minskat yta till flera aktörer med fokus att skapa en hållbar blå ekonomi.

Finans

- Genom att bevara naturkapitalet ser vi också till att det ständiga flödet av varor och tjänster i form av ekosystemtjänster - räntan på naturkapitalet - fortsätter att bidra till människans välbefinnande även i framtiden. WWF ser inte naturkapitalets värde inkluderat utifrån en helhetssyn i skisserna till havsplaner.
- WWF anser, i linje med HaVs planer, att all planering och förvaltning måste utgå utifrån en helhetssyn som tryggar ett långsiktigt ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart

nyttjande av haven. För att uppnå bästa möjliga helhetslösningar samt skapa tydlighet inom de tvärsektoriella dialogprocesserna - och för att ingen ska kunna "dra undan mattan från någon annan näring" - är finansiella verktyg fördelaktiga att använda inom havsplaneringen. Det gäller både inför implementering av åtgärder och för att undvika problem som t.ex. 'stranded assets'. Dessutom kan man, genom att använda finansiella verktyg, undersöka marina investeringar och dess risker t.ex. utifrån hur banker, försäkringsbolag och pensionsfunds bedömer risker av ekonomiska investeringar och deras påverkan på miljön.

- WWF rekommenderar att miljöförstörande subventioner tas bort för att istället finansiera miljöåtgärder, och att riskerna med miljöskadliga investeringar härmed omhändertas.

2) *Vilka ytterligare konsekvenser, som är relevanta för havsplanering, behöver miljökonsekvensbeskrivningarna och hållbarhetsbedömningarna fånga upp?*

Världsnaturfonden WWF ställer sig positiv till att HaV har bjudit in till en öppen, lyhörd och tvärsektoriell dialogprocess som främjar samverkan, och att avstämning sker tidigt med många berörda aktörer i Sverige och närliggande länder.

GES beaktas inte i tillräcklig grad

WWF håller med om att en havsplan ska vara en strategisk plan, med stora drag och få detaljer. Sveriges havsplaner ska visa statens samlade syn på skydd av värdefulla marina miljöer samt användningen av havet. WWF vill se att skisserna är lika visionära gällande värdefull natur som för riksintresse energi och för andra mänskliga aktiviteter annars riskerar de att snarare bli planer för människors kortsiktiga nyttjande av havet och dess resurser än för att säkra en långsiktigt hållbart nyttjande inom ekosystemets ramar.

WWF saknar tillräckliga åtgärder för hur man avser att uppnå GES inom en överskådlig framtid, utan man i planerna nöjer sig med att lyfta fram att planerna inte kommer ha positiv miljöeffekt, högst neutral. Däremot att det från ett konkurrenskraftigt näringsperspektiv ser positivt ut.

WWF ifrågasätter om havsplanerna ger tillräckliga förutsättningar till att uppnå ett hållbart hav med en ekosystembaserad ansats baserat på en hållbar blå ekonomi i en när framtid?

WWF vill lyfta fram WWFs principer för en hållbar blå ekonomi, principer som är grundläggande för att vi ska använda havet på ett sätt som inte förstör det. Genom en sådan modell kan vi både öka samhällsnyttan från havet och säkra att den finns kvar för kommande generationer³

Marina skyddade områdens betydelse i havsplaneringen

Arealmålet om 10% skyddade områden är redan idag uppnått för svenska havsområden, men frågan kring ekologisk representativitet, funktionalitet och kvalitet är fortfarande obesvarad.

WWF anser att nätverk av marina skyddade områden bör utgöra en central komponent i en övergripande havsplanering som omfattar både nyttjande och skydd. Det är mycket viktigt att det skapas ekologiskt sammanhängande nätverk av marina skyddade områden som är ekologiskt representativa, och som tillsammans ger ett tillräckligt skydd för reproduktion och födosök för olika arter. Sådana nätverk ska representera alla de marina livsmiljöer som ingår i ett

³ http://www.wwf.se/source.php/1605623/15_1471_blue_economy_6_pages_final.pdf

havsområdes ekosystem, och vara ekologiskt sammanhängande så att arter har möjlighet att sprida sig mellan dessa.

WWF anser att ett mål om att 30% av våra svenska havsområden bör utgöra marina skyddade områden bör finnas för att täcka behovet av resiliens och ekosystembalans framöver. WWF anser dessutom att varje skyddat område måste ha en effektiv förvaltningsplan samt god kontroll av att regler och bestämmelser följs. Marint skydd är inte effektivt förrän det finns bevarandeplaner.

WWF undrar hur man kan tillåta större strategiska infrastrukturprojekt att gå rakt igenom ett Natura 2000 område som regeringen har hållit fram som ett flagskeppsområde för den akut hotade Östersjötummlaren och för att Sverige uppnått 13,6% av arealmålets minimum på 10%. Vi avvaktar länsstyrelsernas bevarandeplaner för skyddade marina områden, och ser fram emot målet att alla planer skall vara klara senast i 2020.

WWF vill uppmana till att i havsplanerna tydligare beskriva marina skyddade områden som ett viktigt verktyg för att komma till rätta med den allvarliga miljösituationen i våra hav.

Enligt WWF skapas begreppsförvirring med stora 'N' och lilla 'n'. Särskild hänsyn till höga naturvärden 'n' baseras på områden som är av allmänt intresse av väsentlig betydelse för natur samt lek- och uppväxtområden som är riksintresseanspråk för yrkesfisket. WWF uppmanar därmed till att tydligare uttrycka och genomgående i havsplanerna använda en samlad beteckning för marina områden med höga naturskyddsvärden med ett stort 'N'. WWF anser att de områden som i havsplanerna identifieras med N ('n') redan på plannivå ska få ett grundläggande skydd mot exploatering.

WWF anser att "no-take-zones" samt "no-go-zones" måste appliceras tydligare i havsplanerna i kombination med att ta fram referensområden och indikatorarter för att uppnå ekosystembalans i havsmiljön. Vid motstridiga riksintresseanspråk i ett område, ska havsplaneringen göra en noggrann avvägning mellan de olika intressena och prioritera det intresse som bäst främjar en långsiktig hushållning med havets resurser (MB kap.4).

Det finns många och stora döda bottenområden i Östersjön med ett begränsat biologiskt liv. Detta gör att grundområden i havet – öar av liv – blir ännu viktigare att bevara för långsiktigt hållbara ekosystem. Det behövs en bättre kartläggning av biologiska hotspots i Östersjön och svenska hav generellt, som vetenskapligt underlag för att kunna etablera ett representativt nätverk av marina skyddade områden. Kartläggningen bör även ha en tidsaspekt, tex vilka tider på året som är särskilt viktiga och känsliga. Utsjöbankarna med sina rika och unika miljöer bör få effektivt skydd snarast med tydliga bevarandemål och -bevarandeplaner för alla områden.

WWF är medveten om att samma utsjöbankar är populära i blå tillväxt syften, samt att det finns målkonflikter i regeringens uttalande om respektive skydd av havsmiljö och industriella energi intressen. WWF verkar för att komma i mål med EUs energiplan om förnybar energi till 2030 och komma bort från fossilberoende.

WWF vill uppmana till att man skapar flera pilotområden och referensområden för att visa på effekten av olika typer av skydd för olika havsmiljöer och arter. Det är viktigt att utvärdera på effekten på havsmiljön i områden där man infört tex fiskeförbud och trålförbud i relation till annan mänsklig aktivitet såsom sjöfartsleder.

Det är viktigt att kustområdena tas med i planeringsunderlaget och beaktas. Forskningen visar att kusten är lek- och uppväxtområden för många arter och bör sammankopplas med skydd på nationellt vatten. Ytterligare känsliga områden behöver skyddas. WWF anser att det är viktigt att kustlänsstyrelserna får resurser till att båda använda sig av den kunskap som finns i dag, som tyvärr är väldigt bristfällig för många av våra kustfiskarter, samt att det beviljas medel till utökad forskning. Ett sätt att hantera bristfälliga kunskapsunderlag för fisk är att skydda områden som utgör viktiga habitat, tex musselbankar, ålgräsängar, tångbälten och på så sätt skydda vissa fiskarter.

Målkonflikter

Den högsta politiska ledningen måste ta en aktiv ledarroll för genomförande av en integrerad havsförvaltning inom alla relevanta politikområden. Politiken bör inte diktera detaljer eller teknik, men ge konkret riktning och låta vetenskap, myndigheter, civila samhället och näringsliv utveckla de rätta lösningarna. Transparens, delaktighet och tydlig kommunikation i såväl havsplaneringsprocessen som den politiska linjen är av största vikt. WWF skulle gärna vilja se bättre och mera effektiv samordning inom havsprocesserna mellan stat, län, kommuner och övriga för att alla ska ha en så bra helhetsbild som möjligt. Just nu pågår allas för många resurskrävande parallella processer. Målkonflikter inom olika sektorer och områden måste tas i beaktande och lösas.

WWF ställer sig frågande till hur man säkrar att politiska processer och stora infrastrukturprojekt inte kommer att undergräva havsplaneringsprocessen. WWF anser att det ska krävas ett ekonomiskt åtagande och ekonomiska garantier som säkerställer att det går att på bästa möjliga miljövänliga sätt avveckla infrastrukturprojekt till havs.

Kommunerna har planeringsansvar för det havsområde som finns inom kommunens gränser, det vill säga inre vatten och territorialhav. Kommunernas och statens planeringsansvar överlappar därmed i större delen av territorialhavet sedan 2015 i och med havsplaneringsförordningen. Överlappningen innebär att kommunal och statlig planering möts inom en geografisk zon i territorialhavet. Inom denna zon kan skillnader i planeringsintressen förekomma och innebär en utmaning gällande samverkan och dialog i framtida planering. WWF konstaterar att ur det kommunala och regionala planeringsperspektivet innebär detta ökade krav på att kompetensförsörjning och kapacitet att planera, handlägga och göra balanserade avvägningar ökar. Därför anser vi att det behövs en satsning på resurser och kapacitet samt utbildning om havsplanering, inklusive riksintressen och väsentliga allmänintressen och på vilka sätt de kan bidra till utvecklingen. En sådan satsning bör även riktas till politiker på kommunal nivå. Detta kan bidra till en mer nyanserad planering samt förståelse för 'N'.

WWF anser att det finns mycket starka skäl till att värna allmänintresset av natur- och kust/strandområden för alla och att det är särskilt viktigt att dessa långsiktiga intressen pekas ut i en situation där det råder ökat tryck på mark för bostadsbyggande. WWF vill därför lyfta vikten kring att få en mera integrerat land-kust-hav planering samt lyfta möjliga negativa effekter av uppströmsaktiviteter. Flera fiskbestånd är hotade och halterna av miljögifter, både i Östersjön och i insjövattnen gör vissa fiskarter ohälsosamma för konsumtion. Utsläpp från uppströmsaktiviteter från industri, jordbruk och städer som påverkar havsmiljön och bidrar till syrebrist och övergödning och döda bottnar, som i sin tur bidrar till låg ekologisk status i ett bredare perspektiv.

3) Vilka ytterligare befintliga planerings- eller kunskapsunderlag bör ligga till grund för havsplanerna?

Möjliga kunskapsunderlag att ta fram:

- Reviderat åtgärdsprogram för tumlare är av stor vikt efter de senaste forskningsrönen och avsättningen av de nya marina skyddsområde för tumlare
- Åtgärdsprogram för undervattensbuller och dess effekter bör tas fram.
- Översikt över investeringar i svenska marina och maritima sektorer skulle vara en stor hjälp för alla att samverka utifrån ett mera hållbart perspektiv
- Kunskapsunderlag i mer detalj krävs om uppväxtområden och födosöksområden för olika fiskarter.

- Erfarenheter från sandtäckter och strandfodring samt gällande restriktioner mot dessa i Öresund måste granskas som referensområde för andra potentiella exploateringsområden för att få ett tydligt scenario av påverkan på havsbottnars marina flora och fauna. Även sekundära och kumulativa effekten måste ses över och utredas.
- Bromerade ämnen, båda naturligt förekommande och tillförda, samt dessas koppling till övergödning
- Hur klimatförändringar påverkar arters utbredningsområde eller överlevnad
- Kunskapsunderlag kring invasiva arter – hot eller till nytta i ett omväxlande klimat?

WWF har i tidigare skeden lyft fram viktigheten av att göra "backcasting-scenarier". Dels för att kartlägga möjliga konsekvenser, dels för att utifrån dessa ta fram realistiska förutsättningar, mål och åtgärder för att säkra havens planetära gränser utan att överstiga ekosystemets kapacitet. WWF saknar fortfarande denna komponent i skisserna med en tydlig baslinje för vilken havsmiljö det är man önskar i framtiden. WWF bidrar gärna till scenarierna och har t.ex. tagit fram flera underlag och rapporter om hållbar blå ekonomi och framtidsscenarier för utvecklingen inom Östersjön.

Slutligen skulle WWF gärna se att Sverige tar fram en strategi för hur målet om GES ska uppnås, grundat på vetenskapliga rön för att återställa den svenska kust- och havsmiljön till rena hav med syra rika bottenar och hälsosam flora och fauna samt att alla fiskar kan ätas och att förorening från källa till hav har åtgärdats. WWF anser att Miljömålsberedningens arbete kring detta är kritiskt och måste ges hög prioritet. Sverige har stora möjligheter att bli ett föregångsland när det gäller att organisera och samordna fungerande havsplaner med en tydlig ekosystemansats.

Vidare ser vi fram emot aktivt deltagande i den fortsatta dialogprocessen.

Dessa kommentarer är framtaget med inspel från flera experter.

För Världsnaturfonden WWF

Åsa Ranung

Avdelningschef Hav & Vatten

Metta Wiese

Sakkunnig Havsförvaltning